

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Παρατηρήσεις

1. α. Να εντοπίσετε το σημείο του κειμένου που:

i) δείχνει ότι οι άνθρωποι έχουν έμφυτη την ιδιότητα να αποκτήσουν τις αρετές.

→ *ἀλλὰ πεφυκόσι μὲν ἡμῖν δέξασθαι αὐτάς.*

ii) δείχνει την ετυμολογική συγγένεια των λέξεων ἦθος και ἔθος.

→ *ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλῖνον ἀπὸ τοῦ ἔθους.*

iii) δείχνει ότι για να γίνουμε ενάρετοι, δεν αρκούν η θεωρητική γνώση της αρετής και η εμπειρία, αλλά χρειάζεται να καλλιεργούμε τις έμφυτές ιδιότητες μας ενεργώντας ενάρετα.

→ *τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον.*

iv) υπάρχουν όροι περιττοί.

→ *ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν.*

v) γίνεται επανάληψη του ίδιου επιρρήματος στην περίπτωση των έμφυτων χαρακτηριστικών.

→ *οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν.*

(Μονάδες 5)

β. Στο απόσπασμα «Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης ... τελειούμενοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους» να βρείτε τις προκείμενες και το συμπέρασμα του συλλογισμού του.

Ο Αριστοτέλης διατυπώνει τη βασική του θέση ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες στον άνθρωπο, αλλά επίκτητες (οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται). Για να το αποδείξει προβαίνει στον ακόλουθο συλλογισμό:

Α' Προκείμενη: οὐθεν γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλως ἐθίζεται (=τίποτα από αυτά που υπάρχουν εκ φύσεως δεν μπορεί να συνηθίσει διαφορετικά)

Β' Προκείμενη: ἢ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται (=η ηθική αποκτάται με τον εθισμό)

Συμπέρασμα: Ἐξ οὗ καὶ δῆλον ὅτι οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται (=καμία από τις ηθικές αρετές δεν υπάρχει σε μας από τη φύση).

(Μονάδες 5)

2. Ποια είδη αρετής διακρίνει ο Αριστοτέλης, σε ποιο μέρος της ψυχής ανήκει κάθε είδος και από ποιους παράγοντες εξαρτάται η ανάπτυξη καθενός;

Στη συγκεκριμένη ενότητα ο Αριστοτέλης, συγκεφαλαιώνοντας τα όσα είχε αναφέρει στο Α' Βιβλίο, αναφέρει ότι οι ανθρώπινες αρετές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες.

Το πρώτο είδος αρετών είναι **οι διανοητικές**. Πρόκειται για λειτουργίες και ικανότητες της διανοίας, του ανθρώπινου μυαλού. Αποβλέπουν στην αλήθεια. Παραδείγματα διανοητικών αρετών που αναφέρει ο Αριστοτέλης: *σοφία, σύνεσις, φρόνησις*. Η *σοφία* δηλώνει την απόκτηση ολοκληρωμένης γνώσης επιστημονικής ή τεχνικής. Η *σύνεσις* είναι η κριτική δύναμη, η δυνατότητα αξιολόγησης, αποτίμησης, σύγκρισης. Η *φρόνησις* είναι η ικανότητα λήψης αποφάσεων σε ζητήματα της καθημερινής ζωής και επιλογής της μίας ή της άλλης πράξης. Κυρίως με τη φρόνηση το λογικό μέρος της ψυχής καθοδηγεί το *μετέχον λόγου* μέρος της, δηλαδή τις επιθυμίες, τις ορμές και τον τρόπο εκδήλωσης των συναισθημάτων (σχόλιο φακέλου). Οι διανοητικές αρετές αναπτύσσονται κατά κύριο λόγο με τη **διδασκαλία** (ἐκ διδασκαλίας) και την εμπειρία που αποκτά ο άνθρωπος με τον χρόνο (ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου), γι' αυτό και το βάρος για τη μετάδοση της διανοητικής αρετής «πέφτει» στο δάσκαλο, στις γνώσεις του και στη μεταδοτικότητά του. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι ο Αριστοτέλης παραγνωρίζει τον ρόλο της φυσικής καταβολής (*φύσις*) στην απόκτηση των διανοητικών αρετών, κάτι που φαίνεται στη φράση τὸ πλεῖον (= κατά κύριο λόγο). Η διανοητική αρετή δεν ολοκληρώνεται ποτέ, είναι μια πορεία συνεχούς κατάκτησης της γνώσης, γι' αυτό και ο Αριστοτέλης επιλέγει τη λέξη «*ἀύξηση*» που δηλώνει διαρκή καλλιέργεια της διάνοιας. Η τόσο σύντομη αναφορά στις διανοητικές αρετές οφείλεται στο ότι ο Αριστοτέλης θέλει απλώς να διακρίνει τα δύο είδη αρετής και να τονίσει τις διαφορές τους. Θα αναφερθεί διεξοδικά σ' αυτές στο έκτο βιβλίο.

Το δεύτερο είδος αρετών είναι **οι ηθικές**. Πρόκειται για λειτουργίες και ικανότητες της συναισθηματικής νοημοσύνης, της δυνατότητας του ανθρώπου να κατανοεί και να ρυθμίζει με σταθερό τρόπο τις συναισθηματικές του εκδηλώσεις, τη συμπεριφορά του στο πλαίσιο των σχέσεων μέσα στην οργανωμένη κοινωνία. Οι ηθικές αρετές λειτουργούν για το καλό του φορέα τους και της κοινωνίας. Αποβλέπουν στην ευτυχία, ατομική και συλλογική. Αντίθετές τους είναι οι κακίες. Παραδείγματα ηθικών αρετών που αναφέρει ο Αριστοτέλης: *ἀνδρεία, πραότης, σωφροσύνη, ἐλευθεριότης, μεγαλοψυχία* κ.ά (σχόλιο φακέλου). Οι ηθικές αρετές αντιστοιχούν στο *ἐπιθυμητικόν* μέρος της ψυχής και σχετίζονται με τον χαρακτήρα του ανθρώπου. Η απόκτηση τους οδηγεί στην εκδήλωση συμπεριφορών κοινωνικά αποδεκτών και επαινετών. Αναπτύσσονται με τον **εθισμό** (ἢ δ' ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται), δηλαδή με τη μακροχρόνια επανάληψη ενός ορισμένου τρόπου συμπεριφοράς. Εφόσον λοιπόν η πρόσληψη των ηθικών αρετών οφείλεται στον εθισμό, γίνεται φανερό ότι το βάρος για την απόκτησή τους «πέφτει» στον ίδιο τον άνθρωπο. Βέβαια, σημαντικό ρόλο στην κατάκτηση των ηθικών αρετών, ιδιαίτερα κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής ενός ανθρώπου, διαδραματίζει και το οικογενειακό αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο εκείνος ανήκει.

Σχηματικά:

Είδη αρετής	Διανοητικές	Ηθικές
Μέρος της ψυχής στο οποίο αντιστοιχούν	Το «λόγον ἔχον»	«ἐπιθυμητικόν» Το μετέχον και στο «λόγον ἔχον» και στο «ἄλογον» μέρος της ψυχής
Το χαρακτηριστικό τους γνώρισμα	μεταδόσιμες ἔχουν γένεσιν και αύξησιν	επίκτητες Προϋποθέτουν τη φυσική προδιάθεση του ανθρώπου να τις δεχτεί
Τρόπος απόκτησης	διδασκαλία (Εμπειρία και χρόνος) Κυρίαρχος ο ρόλος του δασκάλου	ἔθος / το ἐθίζειν Κυρίαρχος ο ρόλος του μαθητή

(Μονάδες 10)

3. Ποιο είναι το περιεχόμενο των εννοιών «δύναμις» και «ἐνέργεια» στην αριστοτελική φιλοσοφία και πώς ο Αριστοτέλης τις χρησιμοποιεί στα δύο εμπειρικά παραδείγματα της δεύτερης παραγράφου του κειμένου (Ἐτι ὅσα μὲν φύσει ... τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρείοι) για τις αισθήσεις και τις τέχνες, προκειμένου να ορίσει τις ηθικές αρετές;

Στη 2^η παράγραφο της παρούσας ενότητας ο Αριστοτέλης προσκομίζει ένα πρόσθετο αποδεικτικό στοιχείο σχετικά με τον επίκτητο χαρακτήρα των ηθικών αρετών.

Ο αποδεικτικός συλλογισμός του θεμελιώνεται στη διάκριση των εννοιών «δύναμις» και «ἐνέργεια», που αποτελούν επινόηση του φιλοσόφου.

Πιο συγκεκριμένα,

- με τον όρο «δύναμις», που παράγεται από το ρ. δύναμαι (= μπορώ), ο Αριστοτέλης εννοεί:
 - τη δυνατότητα οποιουδήποτε πράγματος, φυσικού ή τεχνητού δημιουργήματος, να γίνει κάτι (δηλ. να αναπτύξει μια ορισμένη ιδιότητα ή δεξιότητα) ή να κάνει κάτι (δηλ. να ασκήσει μια συγκεκριμένη δραστηριότητα ή λειτουργία). Αναφέρεται ουσιαστικά στην αρχική, ατελή και αδιαμόρφωτη κατάσταση ενός έμβιου ή άβιου όντος, φυσικού ή τεχνητού δημιουργήματος,
- με τον όρο «ἐνέργεια», που παράγεται από το ρ. ἐνεργῶ (= πράττω, εκτελώ), ο φιλόσοφος εννοεί:
 - την έμπρακτη άσκηση (υλοποίηση, πραγμάτωση) της παραπάνω δυνατότητας. Με άλλα λόγια, αναφέρεται στην πλήρη, ολοκληρωμένη και τελική μορφή που ένα φυσικό ή τεχνητό δημιούργημα θα προσλάβει μετά την ολοκλήρωση της

εξελικτικής του πορείας (εάν πρόκειται για φυσικό δημιούργημα) ή της κατασκευής του (εάν πρόκειται για τεχνητό).

Για παράδειγμα, το μάρμαρο είναι «δυνάμει» γλυπτό και γίνεται «ένεργεια», όταν ο τεχνίτης προσδώσει σε αυτό την τελική μορφή του. Η κάμπια πάλι είναι «δυνάμει» πεταλούδα και θα γίνει «ένεργεια», όταν ολοκληρωθεί η φυσική διαδικασία εξέλιξής της. Κατά τον ίδιο τρόπο, ο σπουδαστής της ιατρικής είναι «δυνάμει» γιατρός, ενώ ο απόφοιτος της ιατρικής, που ασκεί τη συγκεκριμένη επιστήμη ως επάγγελμα, είναι «ένεργεια» γιατρός. Μπορεί, μάλιστα, να ξαναγίνει «δυνάμει», στην περίπτωση που πάψει να ασκεί την ιατρική.

Σε κάθε περίπτωση πάντως ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η κατάσταση της «ένεργειας» είναι αξιολογικά ανώτερη από την αντίστοιχη της «δυνάμεως». Η προτεραιότητα της δεύτερης έναντι της πρώτης είναι μόνο χρονική και παρατηρείται στις έμφυτες ιδιότητες («ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν»).

Με βάση την παραπάνω εννοιολογική διάκριση, ο συλλογισμός του Αριστοτέλη αναπτύσσεται ως εξής:

- Όσον αφορά τις **έμφυτες** ιδιότητες («ὅσα φύσει ἡμῖν παραγίνεται»), όπως είναι για παράδειγμα η όραση και η ακοή, προηγείται χρονικά η κατάσταση της «δυνάμεως» και έπεται εκείνη της «ένεργειας». Κάθε άνθρωπος δηλαδή φέρει **πρώτα** μέσα του, από το στάδιο της κύησης, την ενδιάθετη δυνατότητα («δύναμιν») να δει ή να ακούσει. Στη **συνέχεια**, μετά τη γέννησή του, προχωρά στην επιτέλεση («ἐνέργειαν») της συγκεκριμένης λειτουργίας (βλέπει ή ακούει), χωρίς να απαιτείται άσκηση από τον ίδιο ή καθοδήγηση και διδασκαλία από τρίτους. Κανείς μάλιστα δεν μπορεί να αποκτήσει τις προαναφερθείσες ικανότητες με την αντίστροφη πορεία, αφού δηλαδή πρώτα ασκηθεί συστηματικά και κατ'επανάληψη σε αυτές (ἐνέργεια - δύναμις). Αντίθετα, προβαίνει στην επιτέλεση των εν λόγω λειτουργιών μόνο στην περίπτωση που διαθέτει εκ των προτέρων –και συγκεκριμένα εκ γενετής– τις αντίστοιχες ιδιότητες («οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα»).
- Τις **ηθικές αρετές** όμως όπως και τις τέχνες (καλές ή κατασκευαστικές), με τις οποίες τις παραλληλίζει, ο άνθρωπος τις αποκτά με τον εθισμό, ασκούμενος δηλαδή συστηματικά και για μεγάλο χρονικό διάστημα στην εκδήλωση ηθικά αποδεκτών συμπεριφορών ή, αντίστοιχα, ασκώντας τις δραστηριότητες που σχετίζονται με την εκάστοτε τέχνη. Γίνεται δίκαιος με την επαναληπτική τέλεση δίκαιων πράξεων («τὰ δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα»), σώφρων με την επαναληπτική τέλεση σωφρόνων πράξεων («τὰ σώφρονα σώφρονες»), ανδρείος με τον ίδιο τρόπο («τὰ δ' ἀνδρεία ἀνδρείοι») κ.ο.κ. Αντίστοιχα, γίνεται κιθαριστής ή οικοδόμος, παίζοντας κιθάρα ή κτίζοντας διαφόρων ειδών κτίσματα. Κανείς δεν διαθέτει τις συγκεκριμένες ιδιότητες («δυνάμεις») προτού ασκήσει τις αντίστοιχες λειτουργίες («ἐνέργεια»). Η πρόσκτηση των ηθικών αρετών, όπως και των τεχνών («δύναμις»), **προϋποθέτει** και απαιτεί την τέλεση των αντίστοιχων πράξεων («ἐνέργεια»).

Επομένως:

οι ηθικές αρετές, όπως και οι τέχνες, δεν ανήκουν στην κατηγορία των έμφυτων ιδιοτήτων, εφόσον σε αυτές προηγείται η κατάσταση της «ένεργειας» και έπεται εκείνη της «δυνάμεως».

(Μονάδες 10)

4. Ο Ξενοφώντας στο έργο του *Άγησίλαος*, όπου εγκωμιάζει τον ομώνυμο βασιλιά της Σπάρτης, αρχίζει και τελειώνει το προοίμιο του δοκιμίου του με τη λέξη *ἀρετή*. Στη συνέχεια, στην προσπάθειά του να δείξει την αρετή του Άγησιλάου, γράφει:

Οἶδα ὅτι τῆς Ἀγησιλάου ἀρετῆς τε καὶ δόξης οὐ ῥάδιον ἄξιον ἔπαινον γράψαι, ὅμως δ' ἐγχειρητέον. (...) Περί μὲν οὖν εὐγενείας αὐτοῦ τί ἂν τις μείζον καὶ κάλλιον εἰπεῖν ἔχοι ἢ ὅτι ἔτι καὶ νῦν τοῖς προγόνοις ὀνομαζομένοις ἀπομνημονεύεται ὀπόστος ἀφ' Ἡρακλέους ἐγένετο, καὶ τούτοις οὐκ ἰδιώταις ἀλλ' ἐκ βασιλέων βασιλεῦσιν; 11 (1, 1-3).

«Γνωρίζω ότι δεν είναι εύκολο να γραφεί έπαινος αντάξιος της αρετής και της δόξας του Άγησιλάου αλλά παρ' όλα αυτά θα το επιχειρήσω (...) Για την ευγένειά του τι μεγαλύτερο και καλύτερο μπορεί να αναφέρει κανείς παρά το ότι και σήμερα ακόμη κατέχει εξαιρετική θέση μεταξύ των προγόνων που αναφέρονται ονομαστικά από τον Ηρακλή και μάλιστα όχι μεταξύ των ιδιωτών αλλά μεταξύ των βασιλέων που κατάγονται από βασιλείς;» [Μετάφραση: Κ. Καιροφύλας (διασκευή)].

Να συγκρίνετε την άποψη που εκφράζει εδώ ο Ξενοφώντας με τη βασική θέση του Αριστοτέλη για τις ηθικές αρετές και τον τρόπο απόκτησης τους στο απόσπασμα «Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς οὐσης ... τελειομένοις δὲ διὰ τοῦ ἔθους».

Κατά τον Ξενοφόντα, η αρετή του Άγησιλάου παρουσιάζεται άρρηκτα συνδεδεμένη με το γένος του, την ευγενική, αριστοκρατική καταγωγή του –που φτάνει ως τον Ηρακλή– και σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί ατομική του κατάκτηση, που προέκυψε μέσω της ηθικής του διαπαιδαγώγησης και της σταθερής, συστηματικής και μακροχρόνιας προσήλωσής του στους νόμους της πόλης, στα έργα και στις πράξεις της ηθικής αρετής. Η θέση αυτή αντιπροσωπεύει και εκφράζει την παραδοσιακή, αριστοκρατική αντίληψη σχετικά με τη φύση της προαναφερθείσας ιδιότητας. Σύμφωνα με αυτή, η ηθική αρετή αποτελεί δώρο της φύσης ή των θεών, το οποίο οριστικά και τελεσίδικα άλλοτε δίνεται και άλλοτε δεν δίνεται στον άνθρωπο τη στιγμή της γέννησής του, ενώ αποτελεί αποκλειστικό προνόμιο, γνώρισμα των ευγενών, των *ἀρίστων*, των ατόμων δηλαδή που ανήκουν στην ανώτερη κοινωνική τάξη και στα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα. Φυσικά, κληροδοτείται και στους απογόνους τους, από γενιά σε γενιά, αλλά δεν συναντάται ως ιδιότητα των πολλών, των ατόμων δηλαδή που ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα.

Αντίθετα, όπως διαπιστώνει κανείς στο παραπάνω απόσπασμα των *Ἠθικῶν Νικομαχείων*, ο Αριστοτέλης διατείνεται ότι η ηθική αρετή δεν αποτελεί έμφυτη ιδιότητα του ανθρώπου, αλλά είναι αποτέλεσμα συνήθειας, εθισμού, συνεχούς και επίμονης άσκησης σε ηθικές πράξεις. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, κάθε άνθρωπος, ως

έλλογον, γεννιέται με την ενδιάθετη δυνατότητα, έχει τη φυσική προδιάθεση να αποκτήσει την ηθική αρετή. Την κατακτά όμως εκ των υστέρων και ασχέτως της καταγωγής του με το έθος και χάρη σε αυτή πραγματώνει το αριστοτελικό τέλος του, τελειούται, ολοκληρώνεται ως είδος, εξασφαλίζει το ύψιστο ανθρώπινο αγαθό, την εὐδαιμονίαν. Κατά συνέπεια, η αριστοτελική θέση **έρχεται σε ευθεία αντίθεση** με την παλιά αριστοκρατική αντίληψη, όπως αυτή εκφράζεται και αναπαράγεται από τον Ξενοφώντα. Κατά τον Σταγειρίτη φιλόσοφο, ο άνθρωπος δεν γεννιέται ενάρητος ή φαύλος, αλλά γίνεται στην πορεία της ζωής του είτε το ένα είτε το άλλο.

(Μονάδες 10)

5. Να χαρακτηρίσετε τις ακόλουθες προτάσεις ως Σωστές ή Λανθασμένες:

α. Ο Αριστοτέλης ονόμασε *ἐπιθυμητικόν* το μέρος της ψυχής που έχει σχέση με τη σοφία ή τη φρόνηση. → Λάθος

β. Ο Αριστοτέλης όρισε την ευδαιμονία του ανθρώπου ως κατάσταση και ενέργεια της ψυχής, με τους κανόνες της τέλειας αρετής. → Λάθος

γ. Ο Αριστοτέλης πίστευε ακράδαντα πως γνώρισμα του αληθινού φιλοσόφου είναι να έχει το κουράγιο ακόμη «καὶ τὰ δημόσια ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας». → Λάθος

δ. Στη Μακεδονία ο Αριστοτέλης έμεινε ως το 355. Το κλίμα που επικρατούσε τώρα στην Αθήνα ευνοούσε την επάνοδό του εκεί. → Λάθος

ε. Ο Ηράκλειτος, ο μεγάλος Εφέσιος σοφός, είχε πει ότι «ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων» (=δαίμων για τον άνθρωπο δεν είναι παρά ο χαρακτήρας του). → Σωστό

(Μονάδες 10)

6. Να απαντήσετε στα παρακάτω ζητούμενα:

α. ἀρετῆς: να γράψετε ένα αντώνυμο στα αρχαία ελληνικά. → κακίας

β. παρεκκλῖνον: να αναλύσετε τη σύνθετη λέξη στα συνθετικά της. → παρὰ + ἐκ + κλίνω.

γ. δίκαιοι: να σχηματίσετε ένα σύνθετο επίθετο με πρώτο συνθετικό τη λέξη δίκαιος. → δικαιούχος

δ. ποιεῖν: να σχηματίσετε ένα παράγωγο ουσιαστικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας που να δηλώνει το αποτέλεσμα της ενέργειας. → ποίημα

ε. βεληνεκές: να γράψετε μια λέξη του κειμένου με την οποία έχει ετυμολογική συγγένεια. → φερόμενος

στ. περιγίνεται: να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις, απλές ή σύνθετες, της νέας ελληνικής γλώσσας. → γένεση, μεταγενέστερος

ζ. ἀνδρείοι: να γράψετε ένα συνώνυμο στα αρχαία ελληνικά. → γενναῖοι, τολμηροί

(Μονάδες 10)

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

B.1. Να μεταφράσετε στη νέα ελληνική το παρακάτω απόσπασμα: «ἔστι δὲ πάντα μὲν ... τεκμήρια δ' ἡλίκα τούτου θεωρήσατε».

Και πρέπει να αποφεύγετε, Αθηναίοι, για να μιλήσω έτσι, όλα τα ελαττώματα, και προπάντων αυτό από όλα. Για ποιον λόγο (πρέπει να αποφεύγετε προπάντων αυτό από όλα); Επειδή ολοκληρωτικά ο φθόνος είναι σημάδι κακοήθειας του χαρακτήρα και δεν έχει δικαιολογία, για την οποία θα μπορούσε να τύχει συγγνώμης αυτός που έχει αυτό το πάθος. Έπειτα δεν υπάρχει ελάττωμα από το οποίο απέχει περισσότερο η πόλη μας, από το να φαίνεται ότι είναι φθονερή, αν και απέχει από όλα τα κακά. Κοιτάξτε πόσες μεγάλες αποδείξεις υπάρχουν γι' αυτό.

B.2. Από ποιο ελάττωμα δεν πρέπει να διακατέχονται οι Αθηναίοι σύμφωνα με τον ρήτορα; Ποια παραδείγματα αποδεικνύουν ότι η Αθήνα είναι απαλλαγμένη από αυτό το ελάττωμα;

Σύμφωνα με τον ρήτορα, οι Αθηναίοι δεν πρέπει να διακατέχονται από φθόνο. Πρόκειται για ένα ελάττωμα που αποδεικνύει την φαυλότητα, δηλαδή τον κακό χαρακτήρα αυτού που το έχει («κακίας σημείον ἔστιν ὁ φθόνος»).

Αμέσως μετά ο Δημοσθένης παρουσιάζει παραδείγματα με τα οποία καταδεικνύεται ότι η Αθήνα είναι απαλλαγμένη από το ελάττωμα του φθόνου:

- Οι Αθηναίοι εκφωνούν δημόσια επιτάφια λόγους προς τιμή εκείνων που σκοτώθηκαν στον πόλεμο και με τους οποίους εξυμνούν τα κατορθώματα γενναίων ανδρών.
- Δίνουν τις πιο μεγάλες δωρεές όλο τον χρόνο σε όσους νικούν στους γυμνικούς αγώνες, με έπαθλο τον στέφανο, και δε φθονούν τους κατόχους τους.
- Εκτός από αυτά, η Αθήνα ανταμείβει τους ευεργέτες της χορηγώντας υπερβολικές δωρεές.

(Μονάδες 10)

B.3.α. *πορρωτέρω, πάλαι, μεγίστας, ἐλάττους*: τα δύο πρώτα επιρρήματα να μεταφερθούν στον υπερθετικό βαθμό και τα δύο επόμενα επίθετα στον θετικό βαθμό (στο ίδιο γένος, αριθμό και πτώση) (μονάδες 4).

→ *πορρωτάτω, παλαίτατα, μεγάλας, μικράς*.

B.3.β. «ἔστι δὲ πάντα μὲν ... σημείον ἔστιν ὁ φθόνος»: Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά της γ' κλίσης της περιόδου στη δοτική πτώση του ενικού αριθμού (μονάδες 2).

→ *ἔπει, ὄνειδει, ἀνδρί, φύσει*.

B.3.γ. Να γράψετε τους παρακάτω ζητούμενους ρηματικούς τύπους (μονάδες 4):

θεωρήσατε: το α' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού της οριστικής του παρατατικού στην ίδια φωνή. → *έθεωροῦμεν*

δίδοτε: ο ίδιος τύπος στον αόριστο β' της ενεργητικής φωνής. → *έδοτε*

παρέσχηται: το β' πρόσωπο του ενικού αριθμού της προστακτικής του αορίστου β' στην ίδια φωνή. → *παράσχου*

πεπονθώς: το β' πρόσωπο του πληθυντικού αριθμού της ευκτικής του μέλλοντα. → *πείσοισθε*

(Μονάδες 10)

B.4.α. Να αναγνωρίσετε συντακτικά τις λέξεις και να δηλώσετε τον όρο που προσδιορίζουν ή συμπληρώνουν (μονάδες 4):

εἶτα : επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο *οὐδ' ἔστιν*.

ὅτου : γενική της αφετηρίας ή της αναφοράς στο *πορρωτέρω*.

τῶν ἀγαθῶν : επιθετικός προσδιορισμός στο *ἀνδρῶν*.

νικῆσαι : αντικείμενο και ειδικό απαρέμφατο στο προσωπικό *δοκεῖ*.

B.4.β. «ἔστι δὲ πάντα μὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν ὄνειδη φευκτέον, τοῦτο δὲ πάντων μάλιστα, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι»:

Να αναλυθεί το ρηματικό επίθετο του χωρίου σε πρόταση (μονάδα 1,5).

→ *δεῖ φεύγειν (ὕμᾱς)*

B.4.γ. «τεκμήρια δ' ἡλίκα τούτου (ἔστι) θεωρήσατε»:

Να μεταφέρετε στον πλάγιο λόγο το παραπάνω απόσπασμα με ρήμα εξάρτησης το *έκέλευσε*. (μονάδες 3).

→ *Έκέλευσε θεωρήσαι ἡλίκα τούτου τεκμήρια εἶη*.

B.4.δ. «ἀπέχουσα»: Να αναλυθεί η μετοχή σε δευτερεύουσα ισοδύναμη πρόταση (μονάδα 1,5).

→ *εἰ καὶ ἀπέχει* (επιρρηματική εναντιωματική πρόταση).

(Μονάδες 10)

Γιαννακῆς Νικόλας
Τζιτζικᾶκης Παναγιώτης
Διακρότημα Πειραιά